

СЕКЦІЯ 6. ЦИФРОВА БЕЗПЕКА ТА МЕДІАГРАМОТНІСТЬ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-619-8-71>

ПОНЯТТЯ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ТЕХНОЛОГІЙ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ

Керсанов Олександр Володимирович

*здобувач третього освітнього рівня вищої освіти (доктор філософії), Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

Кононенко Оксана Іванівна

*доктор психологічних наук, професор, академік НАН ВО України,
завідувач кафедри соціальної психології,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

Актуальність. Процес глобальної цифровізації докорінно трансформував архітектуру обміну даними та глибинні засади людської взаємодії, мислення та сприйняття реальності. Сучасна людина перебуває в стані безперервної інтеграції з цифровим середовищем, що розширює кордони проблем, які потребують міждисциплінарного аналізу [3]. Актуальність дослідження технологій інформаційного впливу зумовлена перетворенням інформаційного простору на повноцінний театр воєнних дій, де об'єктом ураження стає свідомість [1].

В умовах гібридної агресії інформаційно-психологічні впливи виявляються значно небезпечнішими за традиційні технічні атаки, оскільки діють приховано, а їхній руйнівний результат – зміну світоглядної матриці – надзвичайно важко нейтралізувати [1]. Створення інформаційно безпечного середовища є ключовим фактором стійкості суспільства [2].

Метою даної доповіді є комплексне теоретичне обґрунтування поняття технологій інформаційного впливу, розкриття їхніх психологічних закономірностей через призму когнітивних та емоційних механізмів.

Результати теоретичного дослідження. Технології інформаційного впливу трактуються як цілеспрямована активність в інфокомунікаційному просторі для досягнення психоемоційного відгуку та подальшої корекції свідомості об'єкта. Основна небезпека полягає в мультисферичному впливі: когнітивна сфера страждає від спотворення знань, емоційна – від штучних станів тривоги чи агресії, мотиваційна – від підміни цілей. Сутність маніпулятивних технологій полягає у створенні «альтернативної реальності». Ключові способи маніпулювання: фабрикування реальності, селективне подання фактів, суперечливі заголовки та навмисне виривання цитат. В умовах війни ці методи трансформуються у «консцієнтальну зброю», що здатна самовідтворюватися [1].

Ефективність технологій впливу базується на обмеженості людських когнітивних ресурсів. Цифрові платформи експлуатують це через механізми перевантаження. Індивід втрачає здатність до критичного оцінювання, що призводить до «когнітивного тунелювання» – надмірної концентрації на одному джерелі інформації [6].

Процес обробки інформації керується трьома мотиваціями:

1. Мотивація істини (суб'єктивне підтвердження переконань).
2. Мотивація цінності (уникнення психологічного дискомфорту).
3. Мотивація контролю (пошук простих пояснень для складних явищ) [5].

Психологічна закономірність «когнітивної скупості» пояснює схильність довіряти дезінформації: мозок обирає найменш енерговитратний шлях обробки даних. Цілісний причинно-наслідковий ланцюжок інтегрується швидше, ніж розрізнені факти. Навіть після спростування фейку індивіди продовжують у нього вірити через когнітивну «пустку».

Когнітивні упередження є головним «інтерфейсом» впливу. Підтверджувальне упередження змушує ігнорувати докази, що суперечать переконанням [4]. Алгоритми створюють «інформаційні кокони», де суб'єктивні судження стають незаперечною істиною [7]. Ефект якоріння базується на довірі до першої інформації. Евристика доступності змушує переоцінювати ймовірність емоційно насичених подій. Так, постійне тиражування кадрів катастроф формує викривлене відчуття небезпеки [4]. Також діє «ефект ілюзорної правди» – багаторазове повторення підвищує когнітивну плинність, що трактується як достовірність [5].

Технології впливу активно використовують емоційну сферу для обходу раціональних фільтрів. Негативні емоції швидше захоплюють увагу [7]. Емоційне збудження пригнічує критичне мислення префронтальної кори та переводить в режим імпульсивного реагування

[6]. Цифрові платформи створюють «ефект підсилювача емоцій». Це призводить до соціальної поляризації, що є критичним для вразливих верств населення, поглиблюючи їхню ізоляцію та недовіру до інституцій [7].

Висновки. Технології інформаційного впливу є складним симбіозом психологічних методів та алгоритмів, спрямованих на корекцію когнітивної, емоційної та мотиваційної сфер. Їхня ефективність зумовлена обмеженістю уваги та когнітивними упередженнями. Психологічні закономірності базуються на активації підсвідомих механізмів, а алгоритмізація інфопростору підсилює ці ефекти. Протидія потребує системного підходу: державної політики медіаграмотності, освітніх програм та зміцнення психологічної стійкості.

Література:

1. Анісімович-Шевчук О.З. Сучасні інформаційно-психологічні впливи в системі міжнародних відносин у контексті російсько-української війни 2014–2022 років. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects* : Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2022. С. 99–119.

2. Кравченко О., Марчевська О. Медіаграмотність та інформаційна стійкість: істотні питання політики : аналітична записка. Центр регіонального розвитку, проєкт RES-POL, 2025.

3. Слинько А. Деякі психологічні аспекти впливу інформаційних технологій на розвиток людини. *X Всеукраїнська науково-технічна конференція студентів та молодих учених*. Тернопіль : ТНТУ, 2017. С. 79–81.

4. Cognitive bias and data: how human psychology impacts data interpretation. Penn LPS Online : University of Pennsylvania. URL: <https://lpsonline.sas.upenn.edu/features/cognitive-bias-and-data-how-human-psychology-impacts-data-interpretation> (дата звернення: 24.02.2026).

5. Ecker U.K.H., Lewandowsky S., Cook J. et al. The psychological driver of misinformation belief and its resistance to correction. *Frontiers in Psychology*. 2022. Vol. 13. Art. 1043.

6. Grahn H., Pamment J. Exploitation of psychological processes in information influence operations: Insights from cognitive science. *Lund University Psychological Defence Research Institute: Working Paper*. 2024:4. Lund : Media-Tryck, Lund University, 2024.

7. The Psychological Mechanisms and Legal Regulation of Information Manipulation on Social Media / ed. by J. Wang, L. Cheng. *Journal of Media Law & Ethics*. 2023. Vol. 11, No. 2. P. 45–68.